

Паламарюк Василь Автандилович

здобувач наукового ступеня доктора філософії,

аспірант кафедри педагогіки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2270-7037>

**Педагогічна інтроспекція категорії «акмеологічна культура вчителя»
в міждисциплінарних дослідженнях**

Статтю присвячено аналізу джерел, у яких висвітлено педагогічну та міждисциплінарну інтроспекцію категорії «акмеологічна культура вчителя». За результатами аналізу наукових джерел встановлено, що сучасна система освіти в Україні декларує необхідність підготовки вчителів, які здатні виховати особистість учня з інтенцією до саморозвитку, самореалізації, самовизначення та самоздійснення. Висунуто ідею про те, що суб'єктними ознаками акмеологічного розвитку вчителя є: ініціативність, прогностичність, інтуїція; прагнення до саморегуляції, самоконтролю, самоздійснення та самопроєктування; здатність до самокорекції та самокомпенсації; невпинне прагнення до саморозвитку та самооновлення; прагнення реалізувати себе в різних видах діяльності; інтенція на саморозуміння та рефлексію життєвого та професійного досвіду. Доведено, що акмеологічний розвиток вчителя детермінує його «рух» до вершин професіоналізму та поступово стає визначальним фактором суб'єктної реалізації індивіда, забезпечує можливість втілити власний потенціал, виступає мірою самовизначення людини. Акмеологічну культуру педагога розтлумачено як синтез декількох субструктур, як-от: акмеологічна грамотність (обізнаність із феноменологією «акме»; розуміння психологічної природи прагнення індивіда до максимального розвитку в різні періоди життя; поінформованість про закономірності досягнення акме-вершин в особистісному та професійно-педагогічному розвитку); акмеологічна компетентність (синтез професійних умінь, що розкриваються в досвіді, набувають системного розвитку в професійно-педагогічній діяльності, забезпечують формування професіоналізму та педагогічної майстерності); Я-концепція педагога (стратегії проєктування особистісно-професійного розвитку в професійно-педагогічній та самоосвітній діяльності, професійна позиція та світоглядне ставлення до необхідності постійного вдосконалення власного професіоналізму). Описано інтегративну функцію акмеологічної культури, що полягає в гармонізації концептуально різних властивостей і характеристик людини на кожному рівні його внутрішньої організації; забезпеченні синтезу в цілісну систему ціннісно-значеннєвих, настановно-цільових і емоційно-вольових підсистем; реалізації суб'єктивних потенцій педагога (вітальність, налаштованість на взаємодію, педагогічна спрямованість). Описано проєктувальну функцію акмеологічної культури як таку, що забезпечує баланс та узгоджує сутнісні потенції особистості вчителя та його діяльнісні можливості; передбачає складання прогностичної траєкторії «випереджувального відображення» життєвого шляху людини та самоздійснення в професії.

Ключові слова: саморозвиток, самоздійснення, самопроєктування, самодетермінація, самовизначення, Я-концепція, акме, акмеогенез, акмеологія, педагогічна акмеологія, акмеологічний підхід, акмеологічний розвиток педагога, професійний розвиток педагога, акмеологічна позиція педагога, акмеологічна компетентність педагога, акмеологічна грамотність педагога, культура, акмеологічна культура, акмеологічна культура вчителя, акмесинергетичний підхід.

Вступ. Багато років поспіль освітні системи багатьох країн світу фокусували власні зусилля на трансляції молодим поколінням вузькоспеціалізованих, фрагментарних, технократично зорієнтованих знань, умінь і навичок. Отже, на багато років загальмувався процес формування цілісної картини світу молодого покоління, поза увагою освіти залишалися процеси самодетермінації та саморозуміння молоді з метою максимальної самореалізації на принципах сталої Я-концепції. Сучасна система освіти в Україні декларує необхідність підготовки вчителів, які здатні виховати особистість учня з інтенцією до саморозвитку, самореалізації, самовизначення та самоздійснення. Забезпечити ці процеси

зможє лише педагог, який прагне досягати акме-вершин власного духовно-морального, світоглядно-ціннісного розвитку. З-поміж найважливіших критеріїв професіоналізму сучасного вчителя все частіше виокремлюють прагнення до поповнення та збагачення знань, удосконалення вмінь, спрямованість на самоутвердження в професії та самореалізацію, активізацію внутрішнього потенціалу на досягнення акме-вершини професіоналізму.

Розвиток Я-концепції людини активно здійснюється в професійній підготовці. Отже, провідною метою системи вищої педагогічної освіти є створення умов для найповнішого розкриття внутрішнього потенціалу майбутніх учителів, становлення їхньої позитивної Я-концепції. Трансформація резервного потенціалу особистості зі стану «потенційного» до стану «актуального», розвиток особистісної та професійної зрілості, інтенція на досягнення акме-вершинності є орієнтирами радикальних змін у системі вищої педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із порушеної проблеми доводить наявність неослабної уваги вчених до феноменології акмеологічного розвитку. Наукові концепції видатних зарубіжних психологів-гуманістів А. Маслоу, К. Роджерса, К. Юнга є підґрунтям для визначення акмеологічних координат процесу самоактуалізації особистості. Знані вітчизняні вчені Г. Балл (гуманістична Я-концепція особистості), Н. Гузій (акмеологія професіоналізму), О. Дубасенюк, В. Гладкова (акме-синергетичний підхід у професійній освіті), С. Сисоєва (акмепедагогіка в навчанні дорослих) неодноразово наголошували на кореляції професійного саморозвитку вчителя з його професіоналізмом і компетентністю.

Сучасні вектори розробки проблеми репрезентовані позиціями В. Огнев'юка (фундаментальна акмеологія), Т. Кучай (формування культури фахівців на засадах акмеологічного підходу), В. Гладкової (акме-фьючерінг у професійному становленні фахівців-соціологів), Г. Ребрової та Ву Міллі (формування професійної культури майбутніх учителів засобами акмеологічних технологій), І. Княжевої та Лі Ліньї (методологія акмеології професійного становлення педагогів).

Феномен «акмеологічна культура» та специфіканти її формування у представників різних професій розкрито в дослідженнях: О. Очеретної (акмеологічна культура фахівців електров'язку), Чжан Чун (акмеологічна культура концертмейстера), А. Смольської (акмеологічна культура правознавців).

Отже, вважаємо, що проблематика формування акмеологічної культури фахівців розкрита не повною мірою. Зокрема, потребує спеціального висвітлення феномен «акмеологічна культура вчителя» в розрізі сучасних освітніх трансформацій.

Мета та завдання дослідження. Мета статті полягає у репрезентації різних підходів до розуміння сутності категорії «акмеологічна культура вчителя». Завдання дослідження: дослідити термінологічно-категорійні інтерпретації базових понять акмеології; сформулювати сутність поняття «акмеологічна культура вчителя»; специфікувати функції, що реалізує цей феномен у системі професійно-педагогічної діяльності педагога.

Матеріали та методи дослідження. У дослідженні застосовано метод упорядкування наукової інформації, що дав змогу зафіксувати категорійно-понятійні контури феноменології педагогічної акмеології; за допомогою індуктивного методу аналізу фактів загальні методологічні положення акмеології інтерпретовано в розрізі професійного становлення вчителя; метод систематизації та генералізації інформації уможливив формулювання сутності акмеологічної культури вчителя в сучасній педагогічній інтерпретації.

Результати дослідження. Акмеологія, як самостійна наука з власним концептуальним підґрунтям, методологією та галузевими варіативами, сформувалася на перетині суспільної та гуманітарної галузей наукового знання і в спрощеному розумінні покликана вивчати й обґрунтовувати закономірності процесів розвитку людини, реалізації її потенціалу; досліджувати способи досягнення її зрілості – особистісної, професійної, творчої.

Проблемне поле феноменології педагогічного сегменту акмеології відтворює категорія «акме» та її лексичні похідні: «акмеологія», «акмеогенез», «акме-педагогіка», «акме-професіонал». Доповнення центральної категорії лексемами «самоздійснення», «саморозвиток», «самореалізація», «самотрансценденція», «самовизначення» сформувало сучасний дискурс щодо проблеми акмеологічного становлення вчителя, у якому висвітлюються різноманітні вектори особистісного та професійного зростання педагога.

Слово «акме» перекладається з грецької мови (axis) як «вістря» або «пік», що маркує максимально високий ступінь будь-чого (процесу, якості), найвищу точку розвитку, вершину. У переважній більшості довідкової літератури поняття «акме» розтлумачується як «соматичний, фізіологічний, психічний і соціальний стан індивіда, якому притаманна зрілість у розвитку; характеризується досягненням максимально високих (найвищих) показників у його діяльності, волі, творчості» (Словник термінів і понять сучасної освіти, 2020). Аналіз підручникових і довідкових джерел (В. Гладкова, О. Коваленко)

та фундаментальних розвідок українських учених-засновників педагогічної акмеології (О. Огнев'юк, О. Дубасенюк, С. Сисоєва, Л. Рибалко) доводить, що префікс «акме» зазвичай позначає характеристику стану дорослої людини, що охоплює активний період її сталого прогресивного розвитку та пов'язується з потенційним досягненням найвищих показників в особистісному, соціальному, професійному, творчому розвитку, а вершина (міра потенційного досягнення) та пік / топ (проміжок часу активності) віддзеркалює сутнісно-змістові ознаки.

Будучи системою відтворювальних ресурсів, що реалізуються в різних видах діяльності, потенціал особистості є так званим ресурсним показником, що безперервно відновлюється в процесах життєдіяльності (у підсистемах «Я-довколишнє», «Я-Я») (Мішиха, 2014: 196). Складність дослідження потенціалу особистості, а отже, і акмеології, полягає в тому, що потенціал не є константним, адже вирізняється різним ступенем динаміки та варіативними формозмістовими ознаками.

Концептуальною ідеєю акмеологічного підходу в педагогіці є положення про акмеологічний розвиток вчителя, суб'єктами ознаками якого можна назвати: ініціативність, прогностичність, інтуїцію; прагнення до саморегуляції та самоконтролю; здатність до самокорекції та самокомпенсації; невпинне прагнення до саморозвитку та самооновлення; прагнення реалізувати себе в різних видах діяльності; інтенцію на саморозуміння й рефлексію життєвого та професійного досвіду (Вакуленко, 2006: 125). Отже, акмеологічний розвиток вчителя детермінує його «рух» до вершин професіоналізму та поступово стає визначальним фактором суб'єктної реалізації індивіда, забезпечує можливість узмістовити власний потенціал, виступає мірою самовизначення людини.

Предмет акмеології безпосередньо пов'язаний із категорією «професійне зростання» (О. Огнев'юк, С. Сисоєва). Як наука, що вивчає закономірності, передумови, чинники та стимульні механізми, що сприяють / перешкоджають самореалізації внутрішніх творчих потенцій дорослих людей у межах процесу їхнього «саморуку» до вершинних максимумів професіоналізму і професійної продуктивності в межах творчої діяльності, акмеологія суттєво збагачує методологію підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності. У цьому контексті можна стверджувати, що акмеологічні принципи допомагають глибше розкрити якість професійної діяльності педагогів, процеси вдосконалення, корегування й реорганізації педагогічної діяльності досвідчених учителів.

У дослідженнях Л. Рибалко доведено, що першоосновою становлення акмепрофесіонала є його професійно-педагогічна самореалізація. У рамках акмеологічного підходу логіка самопроєктування вчителем власної траєкторії саморозвитку відбувається шляхом зміни позиції з «усвідомлення недосконалості» на «інтенцію на подолання недосконалості», відбувається позиціонування себе автономним суб'єктом власного самопроєктування (Рибалко, 2007: 221). Назване можемо доповнити активізацією ціннісного самовизначення фахівця в проблемному полі самопрограмування та рефлексії. Отже, професійну самореалізацію педагога можна розтлумачити як цілеспрямовано зорганізовану діяльність, провідними механізмами якої виступає так зване розпредметнення педагогічного досвіду (О. Дубасенюк, Н. Гузій), його трансформація (переосмислення, упорядкування, аналіз перспектив), концептуалізація перспектив розкриття сутнісних потенцій педагога. Професійно-педагогічна самореалізація корелює з готовністю вчителя до максимально повного та багатогранного виявлення й розкриття свого власного внутрішнього потенціалу «самості» під час педагогічної діяльності; зі спрямуванням внутрішнього потенціалу на досягнення акме в професії; оволодінням педагогічною майстерністю; самовдосконаленням і саморозкриттям у різновидах освітньої практики.

На нашу думку, саме акмеологічний підхід до самореалізації вчителя та його професійного розвитку дає змогу розробити стратегію і тактику переходу педагога на максимально високий професійний та особистісний рівень.

Поряд з акмеологічним підходом у педагогічних теоріях активно досліджується специфічний акме-синергетичний підхід, представниками якого є В. Гладкова, В. Пожарський. Розмірковуючи над сучасними трансформаціями освітніх моделей, В. Гладкова правомірно наголошує на тому, що сучасні глобалізаційні перетворення детермінують актуалізацію положень соціальної синергетики, що вивчає загальні закономірності соціальної самоорганізації та акмеології в синтетичній єдності. На думку В. Гладкової, людина (у ракурсі теорії самоорганізації) може розглядатись і вивчатись як специфічна «дисипативна структура», що функціонує завдяки постійному взаємообміну з довколишнім середовищем речовинами, енергією та інформацією. Оскільки метою будь-якої дисипативної структури є досягнення максимально доступного стійкого стану в рамках тих умов середовища, у яких вона набуває власного узмістовлення, акмеологічні підходи до професійного становлення фахівця органічно доповнюються положеннями синергетики (Гладкова, 2011: 46). Водночас самоорганізація людини на шляху до її власного акме є тривалим і багатоетапним процесом, що узагальнено може бути репрезентований: 1) самопідготовкою, 2) самореалізацією, 3) становленням акмеологічної позиції.

Акмеологічна позиція педагога формується під час самостійного й цілеспрямованого переосмислення та переорієнтування його світоглядних поглядів, ідейних переконань, думок, педагогічних принципів на акме-розвиток природи самості. Акмеологічну позицію педагога вчені (С. Сисоєва, С. Панова) розглядають як конструкт, що проявляється у свідомому прагненні досягати активно-позитивних самозмін у професійній діяльності, толерантному ставленні до індивідуальності учнів як найвищої цінності, дотриманні загальноприйнятих у соціумі морально-етичних норм поведінки, у налаштованості на повномірну реалізацію особистісних потенцій та професійних прагнень. Зі свого боку, сформованість акмеологічної позиції вчителя залежить від його світоглядного ставлення до власних процесів розвитку самості, сформованої Я-концепції, що віддзеркалюється інтересом до розкриття резервних (прихованих) сутнісних сил, акме-розвитку.

Суголосні із С. Сисоєвою в тому, акмеологічна позиція педагога частково реалізується здатністю до проєктування та моделювання алгоритмів професійно-педагогічної діяльності та прогнозування її результатів (Сисоєва, 2016: 306). Підтримуємо науковицю у її розумінні природи самозмін, що детермінується як внутрішніми прагненнями індивіда, так і зовнішніми стимулювальними впливами.

На думку І. Ніколаєску, ґрунтом акмеологічної позиції вчителя виступає його професіоналізм, що є органічним поєднанням компетентності, особистісних орієнтацій і спрямувань, духовно-моральних цінностей та світогляду. Саме акмеологічна позиція, на думку авторки, маркує матеріальний і філософський рівень загальної культури педагога, увиразнює його професійні цінності та стиль поведінки в соціальному та професійному середовищі (Ніколаєску, 2017: 76).

Схожу думку висловлює В. Фрицюк, досліджуючи акмеологічну компетентність вчителя як базовий елемент його акмеологічної професійної позиції. На думку вченої, ідеться про інтегративну особистісно-професійну характеристику педагога, що віддзеркалює широту його акмеологічних мотивів, усталеність ціннісної платформи, сформованість професійно-значущих знань і вмінь, притаманних професії властивостей (гуманізм, милосердя, емпатія, комунікативність, толерантність), що озброює фахівця механізмами саморозвитку, способами самовдосконалення з метою продуктивного розв'язання складних педагогічних завдань і непередбачуваних ситуацій у галузі освіти (Фрицюк, 2016: 219). У контексті нашого дослідження позиція науковиці спрямовує до думки про прикладний аспект акмеологічної компетентності, адже в її основу покладено безпосередньо механізми та способи самоорганізації та саморозвитку фахівця, шляхи виконання професійних завдань.

Щодо акмеологічної компетентності вчителя, то його акмеологічна культура є ширшим феноменом, адже додатково охоплює світоглядний, корпоративний та етичний аспекти професійно-педагогічної діяльності.

У контексті нашого дослідження принциповою є позиція Н. Гузій про тісний зв'язок акмеологічної культури педагога та його професіоналізму. Сутнісні ознаки професіоналізму вчена репрезентує як соціально зумовлену, розгалужену, складноструктуровану систему соціально детермінованих кваліфікаційно-нормативних вимог, що віддзеркалюють нормотипові алгоритми поведінки та світоглядно-ціннісні основи культури професійно-педагогічного середовища (Гузій, 2016: 12). У такому корпоративному середовищі концентрується накопичений теоретичний, науковий, методичний і практичний професійний досвід педагогічної спільноти освітян відповідно до культурних актуалітетів, соціальних пріоритетів, притаманних професії ідеалів, настанов із подальшою його трансформацією у систему підготовки фахівців освіти. До вищезазначеного Н. Гузій додає періодизацію формування професіоналізму (і певною мірою акмеологічного зростання) вчителя за такими етапами: адаптація вчителя-початківця до умов професійної діяльності, параметрів освітньої практики; професіоналізація знаннєвої та практичної сфери фахівця, систематизація його методичного та дидактичного досвіду; професійно-педагогічна майстерність, що характеризується формуванням професійного менталітету, педагогічного світогляду та становленням активної професійної позиції (Гузій, 2016: 14).

Ми пов'язуємо етапи, запропоновані Н. Гузій, з акмеологічним розвитком педагога, адже саме за такою логікою здійснюється поступове входження фахівця у професію, її освоєння та подальша особистісна та професійна самореалізація.

О. Очеретна називає акмеологічну культуру фахівця внутрішнім механізмом подолання особистісних деформацій, адже самовизначення дає змогу фахівцю активізувати процеси саморозвитку, продукувати умови для самовдосконалення й самореалізації, актуалізувати професійний досвід та активізувати прояви індивідуальності (Очеретна, 2017: 43).

Систематизуючи результати аналітичної роботи, сформулюємо наше розуміння сутності акмеологічної культури вчителя.

Акмеологічну культуру педагога визначаємо як синтез декількох субструктур, як-от: акмеологічної грамотності (обізнаність із феноменологією «акме»; розуміння психологічної природи прагнення

індивіда до максимального розвитку в різні періоди життя; поінформованість про закономірності досягнення акме-вершин в особистісному та професійно-педагогічному розвитку); акмеологічної компетентності (синтез професійних умінь, що розкриваються в досвіді, набувають системного розвитку професійно-педагогічній діяльності, забезпечують формування професіоналізму та педагогічної майстерності); Я-концепції педагога (стратегії проектування особистісно-професійного розвитку в професійно-педагогічній і самоосвітній діяльності, професійна позиція та світоглядне ставлення до потреби в постійному вдосконаленні власного професіоналізму). На нашу думку, акмеологічна культура педагога збагачує його загальну професійно-педагогічну культуру елементами проектування, не лише спрямовуючи на загальнолюдські цінності, спродуковані утвердженням ролі, статусу та значення в суспільному й освітньому середовищах, а й орієнтуючи на підвищення престижу професії педагога, увиразнення можливостей впливати на розвиток учнів.

Аналіз феноменології акмеологічної культури вчителя не буде вичерпним без розгляду її функцій у системі становлення фахівця освіти, з-поміж яких виокремлюємо інтегративну та проєктувальну функції. На нашу думку, інтегративна функція акмеологічної культури полягає в гармонізації концептуально різних властивостей і характеристик людини на кожному рівні його внутрішньої організації. У цьому контексті акмеологічна культура вчителя виступає системотвірним чинником, що інтегрує властивості людини як індивіда, особистості та суб'єкта в повноцінну індивідуальність. На особистісному рівні інтегративна функція акмеологічної культури активізує синтез у цілісну систему ціннісно-значеннєвих, настановно-цільових і емоційно-вольових підсистем; уможлиблює реалізацію суб'єктних потенцій педагога (вітальність, налаштованість на взаємодію, педагогічну спрямованість).

Зі свого боку, проєктувальна функція акмеологічної культури полягає у забезпеченні балансу й узгодженні сутніх потенцій особистості вчителя та його діяльнісних можливостей; передбачає складання прогностичної траєкторії «випереджувального відображення» життєвого шляху людини та самоздійснення в професії.

Висновки. Підсумовуючи, можемо стверджувати, що сучасні підходи до методології професійного зростання вчителів не втрачають актуальності, незважаючи на доволі широку джерельну підтримку та наявність ґрунтовних досліджень із порушеного питання. Пов'язуємо цей факт із тим, що вимоги до сучасного вчителя постійно змінюються, система освіти зазнає сьогодні змістових трансформацій, отже, процеси професійного розвитку педагогів, їх самореалізації та самовизначення перебувають у динамічному стані. Водночас можемо стверджувати, що усталена методологічна база педагогічної акмеології є фундаментом для розроблення системи акмеологічного зростання фахівців освіти, що адекватна сучасним викликам.

Перспективи подальшого опрацювання проблеми вбачаємо в розробленні структури акмеологічної культури вчителів різного профілю.

Література

- Вакуленко В. Педагогічна акмеологія: досягнення проблеми. *Філософія освіти*. 2006. № 3. С. 124–133.
- Гладкова В. М. Акме-синергетичний підхід як методологія забезпечення якісної підготовки майбутніх менеджерів освіти. *Наука і освіта*. 2011. № 6. 2011. С. 45–47.
- Гузій Н. В. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у контексті акме-професіогенезу освітніх кадрів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2016. Вип. 26. С. 11–15.
- Дубасенюк О. А. Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 389 с.
- Міщиха Л. П. Творчий потенціал особистості у період пізньої дорослості : монографія. Івано-Франківськ, 2014. 350 с.
- Ніколаєску І. О. Упровадження акмеологічних технологій у міжкурсовий період як педагогічна умова професійно-педагогічної самореалізації викладача в системі післядипломної освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2017. Вип. 15. С. 75–80.
- Очеретна О. Ю. Формування акмеологічної культури майбутніх фахівців електрозв'язку в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук; спеціальність 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. Одеса, 2017. 200 с.
- Панова С. О. Теоретичне обґрунтування необхідності дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів математики на засадах акмеологічного підходу. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ : БДПУ, 2013. № 2. С. 104–109.
- Словник термінів і понять сучасної освіти. Укладачі: Л. Михайлова, О. Пагава, О. Проніна. Севе́родонецьк, 2020. 194 с.

Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : монографія. Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. 442 с.

Сисоєва С. О. Акмепедагогіка: навчання дорослих. Сучасні акмеологічні дослідження: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : монографія. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 912 с.

Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток майбутнього педагога : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. 364 с.

Pedagogical introspection of the category “acmeological culture of the teacher” in interdisciplinary research

Palamariuk Vasyi

Candidate for the degree of Doctor of Philosophy,

Postgraduate Student at the Department of Pedagogy

State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky”, Odesa, Ukraine

The article is devoted to the analysis of sources that highlighted the pedagogical and interdisciplinary introspection of the category of “acmeological culture of the teacher”. According to the results of the analysis of scientific sources, it was established that the modern education system in Ukraine declares the need to train teachers who are able to educate the student's personality with the intention of self-development, self-realization, self-determination and self-fulfillment. The idea is put forward that the subjective signs of a teacher's acmeological development are: initiative, foresight, intuition; striving for self-regulation, self-control, self-realization and self-projection; the ability to self-correct and self-compensate; a relentless pursuit of self-development and self-renewal; the desire to realize oneself in various types of activities; the intention for self-understanding and reflection on life and professional experience. It is proven that the acmeological development of a teacher determines his “movement” to the heights of professionalism, gradually becomes a determining factor in the subjective realization of an individual, provides the opportunity to realize one's own potential, and acts as a measure of a person's self-determination. The acmeological culture of a teacher is interpreted as a synthesis of several substructures: acmeological literacy (awareness of the phenomenology of “acme”; understanding the psychological nature of an individual's desire for maximum development at different periods of life; awareness of the patterns of achieving acme peaks in personal, professional and pedagogical development); acmeological competence (synthesis of professional skills that are revealed in experience, acquire systematic development in professional and pedagogical activities, ensure the formation of professionalism and pedagogical skills); educator's self-concepts (strategies for designing personal and professional development in professional and pedagogical and self-educational activities, professional position and worldview towards the need for constant improvement of one's own professionalism). The integrative function of acmeological culture is described, which consists in harmonizing conceptually different properties and characteristics of a person at each level of his internal organization; ensuring the synthesis of value-meaning, goal-setting and emotional-volitional subsystems into a holistic system; realization of the subject potentials of the teacher (welcoming, willingness to interact, pedagogical orientation). The projective function of acmeological culture is described as one that provides balance and harmonizes the essential potentials of the teacher's personality and his/her activity capabilities; involves drawing up a predictive trajectory of “anticipatory reflection” of a person's life path and self-realization in the profession.

Keywords: *self-development, self-realization, self-design, self-determination, самовизначення, Self-concept, acme, acmeogenesis, acmeology, pedagogical acmeology, acmeological approach, acmeological development of a teacher, professional development of a teacher, acmeological position of the teacher, acmeological competence of a teacher, acmeological literacy of the teacher, culture, acmeological culture of the teacher, acmeological and synergetic approach.*

References

Gladkova, V.M. (2011). Akme-synerhetychnyy pidkhid yak metodolohiya zabezpechennya yakisnoyi pidhotovky maybutnikh menedzheriv osvity [Acme-synergetic approach as a methodology for ensuring high-quality training of future education managers]. *Nauka i osvita – Science and Education*, 6, 45–47 [in Ukrainian].

Guziy, N.V. (2016). Pedagogichna tvorchist, maysternist, profesionalizmu konteksti akmeprofesiohenezu osvityanskykh kadrov [Pedagogical creativity, mastery, professionalism in the context of acme-profesiogenesis of educational personnel]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M.P. Dragomanova – Scientific journal of the National Polytechnic University named after M.P. Dragomanov*, 26, 11–15 [in Ukrainian].

Dubaseniuk, O.A. (2011). Profesiyna pedagogichna osvita: akme-synerhetychnyy pidkhd [Professional pedagogical education: acme-synergetic approach]. Zhytomyr: Publishing house of I. Franko State University [in Ukrainian].

Frytsyuk, V.A. (2016). Profesiynnyy samorozvytok maybutnoho pedagoha [Professional self-development of the future teacher]. Vinnytsia: TOV "Nilan LTD" [in Ukrainian].

Mikhailova, L., Pagava, O., & Pronina O. (2020). Slovyk terminiv i ponyat suchasnoyi osvity [Dictionary of terms and concepts of modern education]. Severodonetsk [in Ukrainian].

Mishchukha, L.P. (2014). Tvorchyy potentsial osobystosti u period piznoyi dorosllosti [Creative potential of the individual in the period of late adulthood]. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

Nicolayescu, I.O. (2017). Uprovadzhennya akmeolohichnykh tekhnolohiy u mizh kursovyy period yak pedagogichna umova profesiyno-pedagogichnoyi samorealizatsiyi vykladacha v systemi pislyadyplomnoyi osvity [The introduction of acmeological technologies in the inter-course period as a pedagogical condition for the professional and pedagogical self-realization of a teacher in the system of postgraduate education]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho – Bulletin of the Bohdan Khmelnytskyi National University of Cherkasy*, 15, 75–80 [in Ukrainian].

Ocheretna, O.Yu. (2017). Formuvannya akmeolohichnoyi kultury maybutnikh fakhivtsiv elektrosvyazku v protsesi profesiynoyi pidhotovky [Formation of acmeological culture of future telecommunications specialists in the process of professional training]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

Panova, S.O. (2013). Teoretychne obgruntuvannya neobkhdnosti doslidzhennya problemy formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv matematyky na zasadakh akmeolohichnoho pidkhodu [Theoretical justification of the need to study the problem of forming professional competence of future mathematics teachers based on the acmeological approach]. *Collection of scientific works of the Berdyansk State Pedagogical University (Pedagogical Sciences) – Collection of scientific works of the Berdyansk State Pedagogical University (Pedagogical Sciences)*, 2, 104–109 [in Ukrainian].

Rybalko, L.S. (2007). Metodoloho-teoretychni zasady profesiyno-pedagogichnoyi samorealizatsiyi maybutnoho vchytelya (akmeolohichnyy aspekt) [Methodological and theoretical foundations of professional and pedagogical self-realization of the future teacher (acmeological aspect)]. Zaporizhzhia: ZDMU [in Ukrainian].

Sysoeva, S.O. (2026). Akmepedagogika: navchannya doroslykh. Suchasni akmeolohichni doslidzhennya: teoretyko-metodolohichni ta prykladni aspekty [Acme-pedagogy: Adult Education. Modern Acmeological Research: Theoretical, Methodological and Applied Aspects]. Kyiv: B. Grinchenko University [in Ukrainian].

Vakulenko, V. (2006). Pedagogichna akmeolohiya: dosyahnennya problemy [Pedagogical acmeology: achieving the problem]. *Filosofiya osvity – Philosophy of education*, 3, 124–133 [in Ukrainian].

Accepted: March 18, 2025